

Rasmus Helles

Hverdagslivets nye medier

Artiklen diskuterer spørgsmålet om, hvilke konsekvenser det har for hverdagslivet, at de fleste danskere inden for de seneste 10-15 år har fået både mobiltelefon, SMS og e-mail, og er begyndt at bruge dem flittigt. Artiklen bestemmer de personlige medier teoretisk med udgangspunkt i de typer af kommunikation, de understøtter og introducerer livsførelsesbegrebet som hverdagssociologisk ramme for analysen af, hvordan de personlige mediers potentialer indlejres i forskellige typer af hverdagsliv. Artiklen eksemplificerer den teoretiske og analytiske tilgang med en række analyser fra en interviewundersøgelse. Fundene fra analysen understreger behovet for at se på de personlige medier som et samlet system af muligheder, der er tilgængeligt for den enkelte og demonstrerer, at folk med forskellig livsførelse tager de personlige mediers muligheder til sig på karakteristiske måder.

Søgeord: Interpersonel kommunikation, mobile medier, medieret kommunikation, hverdagsliv, livsførelse.

Gennem de sidste 20 år har anvendelsen af den digitale computerteknologi ført til store forandringer i medielandskabet, ikke mindst for de traditionelle massemedier: Internettets gratis nyhedstjenester har sat dagbladene kniven for struben, fibernetværk og satellitter har bragt utallige tv-kanaler ind i folks stuer.

Den digitale udvikling har også ført til skabelsen af nye medier for interpersonel kommunikation: Mobiltelefoni, SMS'er, e-mail og på det seneste også netværkstjenester som Facebook har sat nye rammer for, hvordan og hvornår vi kan komme i kontakt med hinanden. Det er denne gruppe af såkaldte *personlige medier* og deres betydning for hverdagslivet, der er emnet for det følgende.

Hidtil har forskningen hovedsagelig behandlet de personlige medier hver for sig og eksempelvis set alene på mobiltelefoni. Mange af de empiriske analyser har desuden koncentreret sig om, hvordan enkeltmedier er blevet integreret af bestemte grupper, ikke mindst blandt unge, der har været hurtige til at tage de nye medier i anvendelse. I dag er hovedparten af befolkningen imidlertid brugere af adskillige af de nye medier og har været det så længe, at de er blevet en selvfølgelig del af hverdagslivet for de fleste.

Hensigten med de følgende betragtninger er dels at karakterisere de personlige mediers kommunikative egenskaber nærmere, dels at opstille en hverdagsteoretisk ramme, der gør det muligt at begribe, hvordan de integreres i hverdagslivet. Vejen til denne forståelse går via den såkaldte livsførelsesteori (Voss 1991, 2001), der åbner for en nuanceret forståelse af samspillet mellem individuelle valg og strategier og de kontekstuelle, interpersonelle og sociostrukturelle betingelser, der danner rammen for den enkeltes hverdagsliv. Det er artiklens centrale argument, at netop livsførelsesteoriens fokus på individet som en tværgående instans, der aktivt binder forskellige sociale kontekster sammen, gør den særligt velegnet til at forstå de personlige mediers rolle i hverdagslivet. En central egenskab ved dem er netop, at de tillader individer at agere kommunikativt mellem kontekster, der er adskilte i tid og rum.

Personlige medier

I mediesociologiske analyser af personlige medier er det en særlig udfordring, at der gennem de sidste 20 år hele tiden er kommet nye til: Ved indgangen til 1990'erne var de mest udbredte, personlige medier papirbrevet og fastnettelefonen. 20 år senere råder over 95% af befolkningen over 16 år over mobiltelefoni og SMS, ligesom 76% regelmæssigt bruger e-mail. Hertil kommer en lang række andre kommunikationsmuligheder såsom chat, online-fora og sociale netværkstjenester, som er mindre udbredte og typisk også anvendes mindre intensivt, men principielt er tilgængelige for alle med adgang til en computer og en bredbåndsforbindelse, hvilket vil sige 94% af alle husstande (ovenstående tal fra Telestyrelsen (2009)). Der er altså mange medier på banen, og det er ikke oplagt, hvordan de skal placeres i forhold til hinanden. I den følgende

Rasmus Helles
 Adjunkt, ph.d. ved
 Institut for Medier,
 Erkendelse og For-
 midling, Københavns
 Universitet
 E-mail:
 rashel@hum.ku.dk

tabel¹ er de mest udbredte, personlige medier opdelt efter en heuristik, der skelner mellem to centrale akser i kommunikationen: Dels ud fra dens delta-gerkonfiguration, dels hvorvidt den er forskudt i tid, eller forløber i realtid (asynkron vs. synkron).

Tabel 1. Typologi over seks prototypiske kommunikationsformer. Den personlige kommunikation er markeret med kursiv.

	Asynkron	Synkron
En-til-en	<i>E-mail</i> <i>SMS, MMS</i> <i>Breve</i>	<i>Ansigt-til-ansigt-interaktion</i> <i>Telefoni (mobil, fastnet)</i> <i>Chat</i>
En-til-mange (massemedier)	Aviser, bøger, CD'er www	Tv og radio
Mange-til-mange	<i>Sociale netværkstjenester,</i> <i>"web2.0" (f.eks. FaceBook)</i> <i>Onlinefora</i>	<i>Online chatrum</i> <i>Massesammenkomster (f.eks. fodboldpublikum)</i>

Som det ses, er de personlige medier primært afgrænset fra massemedierne i kraft af deres fundamentalt anderledes, kommunikative struktur: I massemedierne kommunikerer der fra én instans til mange modtagere, mens de personlige medier er kendetegnede ved, at alle involverede i princippet kan komme til orde i kommunikationen: De personlige medier er alle på forskellig vis åbne for, at kommunikation med gensidig turtagning (Schegloff 1968) mellem de involverede. Dette har betydelige konsekvenser for kommunikationens struktur og forløb, hvilket bl.a. kan ses i karakteren af kommunikationen i de personlige medier: Hvor kommunikationen i massemedierne er professionel og planlagt (Hjarvard 1997), er telefonsamtaler og e-mail-korrespondancer kendetegnet ved, at deres forløb sjældent er særligt nøje planlagt (Baron 2008).

En speciel egenskab ved de personlige medier knytter sig til det forhold, at de er afsender- og adressatspecifikke: I dag har de fleste deres eget telefonnummer, som man både kan ringe og SMS'e til, og de fleste har også en eller

flere e-mailadresser, der er deres egen (Ling 2004). Alle mobiltelefoner kan transporteres og følger ejeren dagen igennem. På samme måde er de fleste af de internetbaserede, personlige medier også tilgængelige fra mange forskellige steder, blot man kan få fat i en computer med internetadgang (som f.eks. kan være en mobiltelefon med adgang til det mobile internet).

Netop fordi de personlige medier er knyttet til individet, gør de det også muligt at handle socialt og kommunikativt på tværs af de kontekster, den pågældende normalt indgår i. De personlige medier faciliterer således, hvad der her skal betegnes *transsituationel agentivitet*. Hvor de sociale kontekster for individuel agentivitet (e.g. hverdagens forskellige sociale kontekster) tidligere var bundet tættere til en mere sekventiel handlingslogik, hvor man måtte bevæge sig fra kontekst til kontekst for at agere i dem, så er det nu i højere grad muligt for den enkelte at agere transsituationelt i forhold til sin fysiske lokalitet.

Den personlige kommunikation er imidlertid pr. definition altid åben for gensidighed mellem afsendere og modtagere, hvilket bl.a. har den konsekvens, at de nye muligheder for at agere transsituationelt også står til rådighed for andre. Det bliver således op til den enkelte at bestemme sig for, om man ønsker at være tilgængelig for kommunikation hele tiden (Katz & Aakhus 2002), samt (hvis man ikke ønsker total tilgængelighed) at fastlægge hvilket miks af muligheder, man så er interesseret i. Hvordan disse muligheder konkret afvejes og approprieres af den enkelte afhænger af, hvilke sociale kontekster individet indgår i, og hvilken rolle de spiller i dem. Det er artiklens hensigt at demonstrere, at livsførelsesteorien kan bidrage til at belyse logikken bag disse komplekse valg.

Opdelingen i tabellen følger dimensioner, der har væsentlig betydning for, hvordan kommunikationen i praksis realiseres og forløber og understreger, at de personlige medier indbyrdes er ret forskellige mht. den kommunikation, de understøtter. Det gør en stor forskel, om man skriver eller taler sammen, og hvor mange der overværer og evt. deltager i kommunikationen.

Samtidig er det vigtigt at være opmærksom på, at mange af de kommunikative opgaver vi løser inden for rammerne af hverdagen, sjældent kun lader sig løse ved hjælp af ét bestemt medie: Koordinationen af indkøb kan både ordnes mundtligt over morgenbordet eller via SMS i løbet af dagen, og en fødselsdagshilsen til en god ven kan overbringes via brev eller telefon. Hvad man foretrækker afhænger naturligvis for en stor dels vedkommende af, hvordan tingene plejer at foregå, og de forventninger de involverede med tiden har opbygget til den pågældende kommunikation. Tilsynecomsten af alternative kanaler åbner imidlertid for genforhandling og fornyelse af de etablerede former, og motiverne til en sådan genforhandling kan udmærket have en individuel komponent: For en travl person kan det f.eks. være nærliggende at flytte de rituelle fødselsdagshilsner til vennerne fra telefonsamtaler til e-mails, da affattelsen af en e-mail frit kan placeres i løbet af dagen, mens telefonsamta-

ler er mindre kontrollable, fordi de risikerer at trække ud, og fordi man skal ramme modtageren i et ledigt øjeblik.

Modellen pointerer således, at de personlige mediers basale potentiale for transsituationel agentivitet kan moduleres og nuanceres gennem medievalget, som giver de sociale aktører en række virkemidler, der kan bruges til at formatere den kontekstoverskridende kommunikation nøjere, f.eks. ved at forskyde den fra et synkront til et asynkront medie.

Eksistensen af flere, alternative medier og deres indbyrdes samspil betegnes undertiden *intermedialitet* (Jensen 2008). I denne sammenhæng bruges begrebet til at understrege, at de personlige medier ikke kan begribes tilfredsstillende, hvis de ses som parallelle enkeltmedier, men at vi bør se dem som et samlet system af muligheder (jf. også Niels Ole Finnemanns (2005) begreb om mediematricer).

Livsførelsesbegrebet

Et bud på den integrative instans, som er involveret, når man skal vælge mellem personlige medier i en given situation, er en persons *livsførelse*. I bred forstand refererer livsførelsen til den måde, vi hver især skaber sammenhæng og balance mellem de forskellige sociale krav, begrænsninger og muligheder, vi står overfor i vores daglige liv.

Begrebet er i den her anvendte form udviklet af den tyske sociolog Gerd-Günter Voss, først og fremmest i habilitationsafhandlingen *Lebensführung als Arbeit: Über die Autonomie der Person im Alltag der Gesellschaft* (1991). I kort form kan livsførelse defineres som:

[...] det system, et menneske på et givet tidspunkt i sit liv har skabt og bruger til at sammenfatte sin virksomhed i de forskellige sociale sammenhænge (*Sozialbereichen*), som vedkommende indgår i (Voss & Wehrich 2001:203ff, ovs. RH).

De situationer vi indgår i, de forskellige organisationer og institutioner vi har en rolle i, og de forskellige medlemmer af vores personlige netværk som vi er i jævnlig kontakt med, integreres med hinanden gennem livsførelsen.

Fælles for alle de forskellige elementer i vores daglige liv der spiller en rolle for vores livsførelse er, at de optræder med en vis regelmæssighed: Arbejdslivet præsenterer os for en række krav og muligheder, og kernefamilien gør (for mange) det samme, hvilket de sociale krav og forpligtelser i forhold til venner og familiemedlemmer også gør. Selv om der ikke er garanti for regelmæssighed i de forskellige sammenhænge (partnere flytter og jobs forsvinder), så er det et kendetegn ved hverdagslivet, at dets centrale elementer normalt fungerer regelmæssigt og dermed kan blive til en del af en rutine. Livsførelsen kommer til udtryk i denne rutineret af tingene, men med den meget centrale pointe, at rutinen i vid udstrækning er aktivt produceret og

vedligeholdet af den enkelte: I citatet ovenfor betones det netop, at livsførelsen er et system, der aktivt skabes og anvendes af den enkelte til at samordne krav og ressourcer på tværs af forskellige sociale sammenhænge.

Gennem livsførelsesbegrebet åbnes der således for den opfattelse, at den enkelte optræder som arkitekten bag det arrangement af sociale roller, situationer og institutioner, som vedkommende løbende indgår i. Dette har et par konsekvenser, der skal fremhæves her: For det første er det klart, at den enkeltes livsførelse strengt taget er individuel, da det kun er netop en person beskåret at have et givent job, en bestemt partner og familie, et bestemt sæt af venner og en given økonomisk og uddannelsesmæssig kapital. For det andet er det klart, at skønt man har en frihed til at håndtere de forskellige elementer i forhold til hinanden, så er denne frihed af begrænset karakter, da en række af de institutionaliserede krav man skal håndtere vil være af generisk karakter, og ikke særligt åbne for individuel tilpasning eller prægning i større stil (det gælder alt fra adgangskrav til forskellige jobtyper, til åbningstider i daginstitutioner).

Det centrale argument for livsførelsens relative åbenhed over for subjektiv tilpasning er det, Voss opfatter som de institutionaliserede kravs underbestemthed (Voss 1991:168): Ganske vist præsenterer diverse sociale institutioner os for en række krav, der nødvendigvis må opfyldes. Hvordan jeg præcis vælger at opfylde kravet er imidlertid ikke en del af kravet selv, men er åbent for en subjektiv, eller i hvert fald ikke-systembestemt, tilpasning: Vælger jeg at bo tæt på mit arbejde, kan jeg komme til tiden og bevare en fleksibilitet i forhold til mine fritidsaktiviteter, hvilket jeg ikke kan, hvis jeg vælger at bo, så jeg får lang transporttid. Pointen er, at de strukturelle krav, jeg møder i en given sammenhæng, først opnår deres reelle konsekvens og betydning for mig, når de bliver inkorporeret i mit liv sammen med de elementer, der er der i forvejen. Her er det vigtigt at pointere, at det ikke alene drejer sig om inkorporationen af institutionelle krav, men at *alle* krav og muligheder, også dem der følger af de interpersonelle relationer, man indgår i, skal samordnes i livsførelsen.

Selv om vi alle løbende løser denne samordningsopgave, er det ikke givet at inkorporationen nødvendigvis går godt: Man kan stå over for så ufravigelige og inkommensurable krav samtidig, at det kan vise sig umuligt at skabe en balance mellem dem, som hvis man f.eks. er enlig forsørger og pludselig mister sit job eller sin bolig. Så kan livsførelsen bryde sammen og må reetableres på de vilkår, der står tilbage, med alle de konsekvenser det indebærer.

En central komponent i livsførelsen er den logik, man anlægger for at få tingene til at fungere sammen: Nogle har en meget struktureret tilgang, hvor alle elementer så vidt muligt kontrolleres, andre har en ad hoc-præget tilgang, hvor elementerne i omverdenen håndteres efterhånden som de melder sig. Det er imidlertid vigtigt at være opmærksom på, at livsførelsen ikke er rent processuel, men har sin egen inertie: Efterhånden som man udfolder sin livsfø-

relse, selvstændiggør den sig i et vist omfang, forstået på den måde, at mange af de engagementer og ordninger, man opbygger for at få hverdagen til at fungere, ikke ændrer sig af sig selv, blot fordi man ønsker det. Der skal arbejdes på sagen, og en transformation af livsførelsen vil ofte være en langvarig proces. Hvis man får et mere krævende job, sætter det nye rammer for aktiviteterne i familielivet, ligesom man må finde nye måder at håndtere samværet med vennerne, og hverdagens mange praktiske opgaver må reorganiseres. Hvorvidt man i den situation vælger at lade stå til og håber på vennernes tilgivelse og au pair-pigens ansvarlighed eller forsøger at planlægge sig ud af opgavetrængslen gennem minutios kalenderstyring og faste aftaler, vil danne grundlaget i den livsførelse, man får etableret. Det er oplagt, at de personlige medier, med deres potentialer for transkontekstuel agentivitet og deres intermediale valgmuligheder for kommunikationens tids- og deltagerkonfiguration, kan spille en fremtrædende rolle i orkestreringen af livsførelsen.

Selv om livsførelsen principielt er unik og individuel, findes der sociale skabeloner for, hvordan man kan organisere sin livsførelse – det individuelle element i livsførelsen behøver således ikke at indebære, at den har en stærkt individuel karakter, men betyder som minimum blot, at selv om den har en fuldkommen stereotyp karakter (e.g. småborgerlig), så er den også fremkommet gennem en individuel indsats for at bringe den pågældendes livs-omstændigheder i balance i den stereotype livsførelse.

Livsførelsesbegrebet har, i den her skitserede form, været genstand for en betragtelig forskning i Tyskland (Voss 1991, 1997, Voss & Pongratz 1997). Foruden den teoretiske udforskning af livsførelsen, har livsførelsesperspektivet også været brugt som grundlag for en omfattende empirisk forskning af især kvalitativ karakter, i første omgang knyttet til det forskningsprogram, hvor grundlaget for livsførelsesforskningen blev lagt, bl.a. samlet i antologierne Jurczyk & Rerrich (1993) og Kudara & Dietmaier (1995), og siden hen i en række detailstudier (bl.a. Behringer 1998, Demszky von der Hagen 2006, Kudara 2000, Voss & Wehrich 2001).

Foruden de nævnte, tyske værker, findes der en gennemgang af en del af den tyske litteratur på engelsk (Dreier 1999). Det virksomheds- og systemteoretiske grundlag for specielt Voss' teorier gennemgås på dansk af Rasmus Helles (2009)², ligesom der for nylig er kommet en svensk antologi om livsførelsesbegrebet (Heidegren et al. 2007).

Livsførelse og personlige medier

Et tilbagevendende element i mange af de empiriske livsførelsesanalyser er kategoriseringen af livsførelsesmønstre og identifikationen af typiske former. Det har i mange sammenhænge (jf. Voss 2001) vist sig muligt at organisere livsførelserne efter en række centrale dimensioner, og dette har også vist sig muligt i forbindelse med det interviewstudie, der refereres i det følgende. Studiet er gennemført i to forskellige grupper i Københavnsområdet. De 13

deltagere (der her optræder anonymiseret) spænder fra 24-årige til 85-årige og fra den lavere til den øvre middelklasse. De er alle gennem interviewet blevet bedt om at beskrive en række centrale dimensioner i deres livsførelse, og de er dernæst blevet interviewet om deres brug af personlige medier med en række forskellige personer i deres liv (nære venner, børn/forældre, partner, kolleger). Den nedenstående opdeling følger den overordnede, kategorielle opdeling mellem *situative*, *traditionelle* og *strategiske* livsførelsestyper fra Voss (2001). De tyske resultater afviger på en række punkter fra dem, der præsenteres i det følgende, ikke mindst hvad angår spørgsmål om ligestilling i hverdagslivet (eller mangel på samme) og især graden af forskel mellem de tre kategorier: I begge tilfælde er de tyske resultater typisk mere polariserede. Ikke desto mindre har en række centrale og distinktive dynamikker vist sig at gå igen i en grad, så det giver mening at præsentere de danske resultater inden for den samme ramme.

Den situative livsførelse

Personer med en situativ livsførelse er udprægede ad-hoc-mennesker og lader i vid udstrækning de forskellige sider af deres hverdagsliv flyde ind over hinanden uden at prioritere dem i forhold til hinanden: Arbejdslivet kan i perioder vokse langt ind i fritiden, og prioriteringerne sker i høj grad på basis af forhold i omverdenen. En af de interviewede med situativ livsførelse, en universitetsstuderende sidst i 20'erne, jonglerer således i hverdagen med to studiejobs, et lille firma han selv driver, et universitetsstudie og hverdagen med sin samlever. Både studiejobbene og firmaet skaber løbende opgaver med korte deadlines, som skal integreres med hinanden.

De situative gør omfattende brug af de personlige mediers potentiale for transsituationel agentivitet og prioriterer i høj grad at være tilgængelige for kommunikation stort set hele tiden: Chat- og mail-programmerne åbner automatisk, når computeren tændes, og de taler i mobiltelefon på alle mulige forskellige tidspunkter af dagen og i mange forskellige sammenhænge.

Jeg synes tit man bruger de der fem minutter, man lige har. Jeg ved ikke, man ser det måske lidt som et dårligt træk ved folk – jeg synes det er rigtig smart. Altså hvis man skal ned og handle eller et eller andet, så kan jeg godt finde på at bruge vejen til supermarkedet på mine venner (Morten, 27).

De små huller i hverdagen, hvor kommunikationen passer ind, har de situative mange af. Et andet aspekt af citatet er, at de situative ofte oplever at være på kant med etablerede normer for brug af de personlige medier — i citatet drejer det sig om mediebrug i offentligheden, men i interviewene giver de situative også udtryk for, at deres kortfristede planlægningshorisont ofte bringer dem på kollisionskurs med andre, der ikke har samme livsførelse. De bruger ofte

de personlige medier til at ændre aftaler i allersidste øjeblik og oplever derfor også at blive bebrejdet for den ravage, de laver i andres planer.

De situative, der optræder i undersøgelsen, er storforbrugere af de personlige medier og har, som nævnt, ofte hele batteriet i brug samtidig. Det betyder imidlertid ikke, at de ikke differentierer mellem medierne, og de udnytter det intermediale potentiale på nuancerede måder:

Jeg går ikke specielt ind [på Messenger-chat], fordi nu vil jeg have kontakt med [en bestemt veninde]. Men når jeg åbner min computer, og så er der jo nogen der er på, og nogen der ikke er på, og så nogle gange skriver de til en, eller man skriver selv "hej, nå er du på, hej", altså... [...] Det bare, altså Messenger, synes jeg bare er lidt sjovt (Birgit, 50).

Birgit, der taler i citatet, er invalidepensionist på grund af en kronisk sygdom, men har tidligere arbejdet i en høj stilling i en større virksomhed. Hendes sygdom, der i perioder gør hende meget træt og vender op og ned på hendes døgn, har tvunget hende væk fra arbejdsmarkedet og ledt hende til at udfylde sin hverdag med samværsformer og aktiviteter, som hun kan træde ind og ud af med kort varsel. Hun bruger det intermediale potentiale til at kultivere flere sæt af omgangskredse fordelt på forskellige medieplatforme, som hun kan aktivere afhængig af, hvor mange kræfter hun har: Når det går godt, deltager hun i et fællesskab med andre kvinder i cafeerne i det lokale storcenter; når det går dårligt, bruger hun chat og Facebook hjemmefra til at kommunikere med dem, der er nu er tilgængelige der.

De personlige medier forekommer på mange måder skræddersyede til den situative livsførelse, hvor aktiviteter i forskellige sociale sfærer jævnlige kommer på kollisionkurs med hinanden og skal kommunikeres på plads af den enkelte. Det høje forbrug af mange forskellige personlige medier præger da også de i alt fire interviewede, som har en situativ livsførelse. Det er imidlertid vigtigt at pointere, at der blandt de interviewede er lige så mange med et tilsvarende højt medieforbrug, der ikke har en situativ livsførelse. Det karakteristiske for personer med situativ livsførelse (som også optræder i flere af de tyske undersøgelser fra starten af 1990'erne, hvor de nye, personlige medier blot var en sky i horisonten) er, at der leves efter en kortfristet logik med en hverdagsstruktur, der løbende revideres, og hvor forskellige aktivitetstyper i vidt omfang placeres på kryds og tværs af de etablerede grænser mellem arbejdstid og fritid. De personlige medier kan være med til at befordre denne livsførelse bl.a. i kraft af deres potentialer for tidsforskydning af kommunikation, og de har formentlig gjort det lettere at opretholde den. Men den situative livsførelse er oplagt også blevet praktiseret forud for de nye, personlige mediers gennembrud, jf. især Behringer (1998).

Den traditionelle livsførelse

Folk med traditionel livsførelse baserer deres hverdag på en cyklisk model, hvor bestemte aktiviteter er placeret på bestemte ugedage og tidspunkter, og hvor grænserne mellem forskellige typer af aktiviteter drages ved at placere dem i bestemte tidszoner: De holder arbejdstid og fritid klart adskilt, men har ofte også underopdelt f.eks. fritiden i faste tidszoner, som f.eks. tv-tid, tid til huslige opgaver osv. Flere af de interviewede med denne type livsførelse er således i stand til at ekstemperere imponerende lister over tilbagevendende huslige gøremål, samt angive hvem der normalt udfører dem, og hvornår de gør det. I et tilfælde forklarede en kvinde på 53, at denne logik i hendes husstand ikke var forbeholdt de praktiske pligter, men at dele af hende og mandens sociale liv, eksemplificeret ved middage med venner, også fulgte et periodisk mønster, hvor de med et vist antal ugers mellemrum spiste sammen med andre par. Blandt de interviewede, som lever i parforhold, følger de relativt traditionelle kønsrollemønstre; i forhold til den personlige kommunikation viser dette sig i interviewene bl.a. ved, at en række opgaver omkring varetagelse af sociale forpligtigelser (som f.eks. opringninger til fælles venner på mærkedage) klart er markeret som kvindens.

Hverdagens repetitive karakter, og den stramme lokalisering af bestemte aktiviteter til bestemte tids- og rumligt fastlagte kontekster, kunne umiddelbart få det til at se ud som om, de traditionelle ikke havde meget at bruge de personlige mediers transkontekstuelle egenskaber til. Det forholder sig imidlertid ikke sådan, da den stramme cykliske organisation af hverdagslivet ikke alene tjener praktiske formål, men også har sin egen, rituelt prægede herlighedsværdi for de traditionelle, som finder den daglige rutine meningsfuld og bekræftende – en egenskab de har overført til deres brug af de personlige medier, jf. også eksemplerne i Ling (2008). Hos de traditionelle er der således megen kommunikation, der gentages hyppigt, ofte netop med det formål at lade den gentage sig. I det følgende citat fortæller en af dem med traditionel livsførelse om sin daglige kontakt med nær veninde:

Der er jo noget med at følge hinanden dagligt. At få noget kvantitet ind frem for kvalitet, synes jeg, og kvantitet – at kunne følge hinanden dagligt, synes jeg er vigtigt. Det er jo både i opgang og nedgang, man er hos hinanden (Kim, 40).

Det er ikke samtalerne dybde, der er afgørende for den succesfulde kommunikation, men derimod deres antal og deres regelmæssighed. Det betyder naturligvis ikke, at de traditionelle ikke også har dybe samtaler, men citatet eksemplificerer en cyklisk logik, som er unik for den traditionelle type, og som tydeligt viser, hvordan bredere aspekter af livsførelseslogikken præger tilegnelsen af de personlige mediers muligheder.

Den transsituationelle agentivitet udnyttes også i forholdet mellem arbejde

og fritid, da opdelingen mellem de to er betydeligt strammere, når det drejer sig om at holde arbejdet væk fra fritiden, end det modsatte. Fritiden, og med den også den personlige kommunikation, finder hos de traditionelle en naturlig plads i arbejdsdagens pauser. De er således glade for at kommunikere med både venner og familie i løbet af arbejdsdagen, når blot de har tid til det:

SP: Hvem [har du brugt Messengerchat] privat med i dag?

Det var [min kone].

SP: Var det [...] planlægning eller mere "hej, hvad laver du"?

Ja det var mere privat. "Hej" og sådan noget. Fordi jeg havde [siddet i] møde fra ni til tre. [Så hun ville spørge] om der var tid til at komme ind i mellem. [...] Bare lige tale sammen via telefonen ikke? [...] Hun kunne ikke få fat på mig for jeg havde lukket [telefonen] (Ole, 55).

Den regelmæssige og strukturerede livsførelse betyder, at de traditionelle har et beskedent behov for at koordinere hverdagens forskellige opgaver med deres partnere i løbet af dagen. Ole og hans kone taler alligevel ofte sammen og har et nuanceret mønster for at passe små seancer med *small talk* ind i dagens pauser. Flere af de traditionelle (både mænd og kvinder) giver udtryk for, at initiativet til denne kommunikation hyppigst tages af kvinderne, og at det ofte sker under (drillende) påskud af koordinationsopgaver, som de i realiteten begge er bekendt med indholdet af.

Citatet ovenfor demonstrerer samtidig en central dimension i de traditionelles syn på de personlige mediers intermediale muligheder: Telefonen er kongen, og kommunikationen i de andre medier er eksplicit sekundære i forhold til telefonsamtaler, når det drejer sig om privat kommunikation. Flere af de traditionelle bruger, ligesom Ole, både messenger, e-mail og Facebook i løbet af dagen, men de giver samstemmende udtryk for, at telefonen er deres foretrukne medie, og de giver også udtryk for, at telefonsamtaler er dyrebare: De er ikke meget for at slukke for deres mobiltelefoner, og de er endnu mere utilbøjelige til at afvise opkald, selv om de kommer på ubelejlige tidspunkter: Ritualerne omkring telefonkommunikationen er vigtigere for de traditionelle end de andre typer. Dette gælder interessant nok både for de yngre og ældre med traditionel livsførelse; selv om de unge har et langt større forbrug af bl.a. SMS og Facebook-kommunikation, så indtager telefonien også for dem en privilegeret rolle.

Den strategiske livsførelse

Personer med en strategisk livsførelse er i ikke mindre grad optaget af stabilitet end dem med en traditionel, men stabiliteten i deres livsførelse knytter sig til en dynamisk kontrol med hverdagens forløb, snarere end en fast, sekventiel struktur. Grænsen mellem arbejde og fritid kan i perioder rykke sig, og de flytter i langt højere grad rundt på deres faste opgaver og deres sociale liv,

alt efter hvornår de har tid til dem i løbet af en given uge. Sammenlignet med de situative er de imidlertid langt mere strukturerede, og der er ikke plads til kortfristet ad-hoc-planlægning i deres livsførelse: De er villige til løbende at lade den daglige rutine stå åben for et vist mål af forandringer, men de inddæmmer virkningerne af forandringerne gennem detaljeret planlægning. Gevinsten ved den strategiske livsførelse er en fleksibilitet, som tillader dem at omstille deres dagligdag til nye opgaver (ikke mindst på jobbet), uden at de behøver føle at de skal gå på kompromis med familielivet eller indlade sig på opslidende genforhandlinger og "reparationskommunikation" af den type, de situative ofte ender i. Til forskel fra de to andre grupper i interviewene giver de strategiske bramfrit udtryk for, at også samværet med venner og familie optager tid og ressourcer, og derfor også må gøres til genstand for planlægning for at fungere optimalt. Et tilsvarende instrumentelt perspektiv på privatlivet ligger til sammenligning de traditionelle fjernt, og i interviewene besvarer de traditionelle spørgsmål om dette undvigende eller direkte negativt.

De strategiske bruger det transsituationelle potentiale i de personlige medier på flere måder, ikke mindst til at gøre sig utilgængelige for synkron kommunikation, når det passer dem. En væsentlig grund til, at de strategiske ikke bryder sig om synkron kommunikation, hvilket i praksis især vil sige telefonsamtaler, er, at de kan være vanskelige at styre, da man risikerer at blive fanget af etablerede konventioner for, hvordan telefonsamtaler forløber. Anne, der på interviewtidspunktet var ved at afslutte sin uddannelse og samtidig havde et lille barn og et studiejob, forklarer sin modvilje mod at tale i mobiltelefon i løbet af dagen:

Jeg tror, at [det er fordi], man giver mere af sig selv i en telefon [...] det er jo en social situation, at tale i en telefon, man styrer jo ikke helt slagets gang på samme måde ... altså det er jo envejskommunikation på den ene eller den anden måde, når man skriver på mail eller sms (Anne, 26).

Adgangen til at kunne styre kommunikationen, og derved kunne passe den ind på linje med de øvrige elementer i hverdagen, er på mange måder attraktiv og nærliggende for personer med en strategisk livsførelse.

SP: Hvad kommunikerer du med din kone om i løbet af dagen?

Vi ses jo hver aften, kan man sige ik. Så, altså sådan de vigtige ting snakker vi jo om. Så når vi bruger medier, så er det jo tit for at aftale et eller andet praktisk. Vi kan faktisk skrive en e-mail i løbet af dagen. Vi har begge sådan noget kontorarbejde, så vi er ret meget på vores e-mails. [...] Altså jeg ringer jo ikke for at høre hvordan hun har det, for det snakker vi om, om aftenen, ik (Thomas, 35).

Opdelingen mellem arbejde og fritid, som for de traditionelle især lukkede arbejdet ude fra fritiden, lukker i citatet også fritiden ude fra arbejdet: Kommunikationen med konen om alt andet end nødvendige, praktiske opgaver er henlagt til privaten, og det samme gælder kommunikationen med venner og familie.

Der er ikke noget i interviewene med de strategiske, som tyder på, at de generelt bruger mindre tid på den personlige kommunikation eller prioriterer den lavere. Der er snarere tale om, at de henlægger deres personlige og private kommunikation til tidspunkter, hvor de kan samle sig om den: Frem for alt peger deres præference for de asynkrone, personlige medier på et ønske om at skabe zoner af sammenhængende tid, hvor de kan koncentrere sig om en enkelt aktivitet. Det virker således i højere grad som om, at det er skiftet mellem forskellige subjektive indstillinger (fra at koncentrere sig om sit arbejde, til at engagere sig i en konversation med en ven og tilbage igen), de søger at undgå, end selve det at bruge tid på kommunikationen. De strategiskes kalkulerede forhold til de personlige medier peger således på en mere overordnet logik, der handler om projektivt at skabe optimale betingelser for deres egen virksomhed: De er fokuserede på at skabe situationer, hvor de ved, at de kan fungere godt, både hvad angår arbejdet og i samværet med andre. Stik modsat den traditionelle præference for regelmæssige gentagelser (den "kvantitet frem for kvalitet", Kim talte om i citatet ovenfor), så er de strategiske orienterede mod kvaliteten af det samvær og den kommunikation, de skaber plads til i hverdagen.

Sammenfatning

Hverdagslivet handler i vid udstrækning om at navigere mellem mange forskellige sociale krav og muligheder, og de personlige medier udfordrer de velkendte rutiner for denne navigation ved at gøre den geografiske segregering mellem forskellige aktivitetssfærer mindre betydningsfuld. Livsførelsesperspektivet tilbyder en mulighed for at korrigere på denne mangel ved så sige at indføre individet som en kontekstoverskridende instans i den sociale interaktion.

Livsførelsesbegrebet er ovenfor blevet brugt til at belyse, hvordan folk vælger mellem forskellige, parallelt eksisterende medier på. Artiklen peger indledningsvis på, at de personlige medier tilsammen udgør et system, hvor flere medier kan substitueres for hinanden. Analyserne ovenfor har blandt andet eksemplificeret, hvordan dette intermediale potentiale udnyttes forskelligt af folk med forskellig livsførelse.

Analyserne har især sigtet på at demonstrere begrebets fundamentale anvendelighed og gevinsten ved at anlægge et individcentreret syn på hverdagslivet med de personlige medier. Den sideordnede opstilling af de tre typer trænger imidlertid en række interessante perspektiver i baggrunden, som fortjener en større opmærksomhed. Herunder ikke mindst spørgsmålet

om, hvad der betinger udviklinger og ændringer i den enkeltes livsførelse og mediebrug set i et længere perspektiv, f.eks. i form af en livsfasebetragtning. Dette perspektiv er særligt interessant i en mediesociologisk sammenhæng, da anvendelsen af de personlige medier generelt er meget stærkt aldersafhængig. En livsførelsesbaseret tilgang til anvendelsen af personlige medier i forskellige livsfaser vil kunne belyse, hvordan fremkomsten af nye medier bringes i samspil med etablerede strukturer og institutioner, såsom forholdet mellem arbejde og fritid, kernefamilien og livet før og efter arbejdslivet.

Der bliver næppe færre medier, der kan facilitere personlig kommunikation i de kommende år, og i takt med at stadig flere af dem tages i regelmæssig brug af store dele af befolkningen, bliver behovet for at forstå, hvordan de indlejres i menneskers liv på kryds og tværs af forskellige sociale arenaer, blot større. Livsførelsesbegrebet har en sociologisk rækkevidde og en begrebsmæssig dybde til at kunne befordre denne indsigt.

Noter

Forfatteren vil gerne takke for de indsigtsfulde og nyttige kommentarer fra to anonyme reviewere, der har været til stor gavn i arbejdet med at færdiggøre artiklen.

1. Modellen er udarbejdet i samarbejde med prof. Klaus Bruhn Jensen, se også (Jensen & Helles in press)
2. Tilgængelig online fra [http://ncom.nordicom.gu.se/ncom/research/personlige_medier_i_hverdagslivet\(178941\)/](http://ncom.nordicom.gu.se/ncom/research/personlige_medier_i_hverdagslivet(178941)/)

Litteratur

- Baron, Naomi S. 2008: *Always On. Language in an online and mobile world*. Oxford: Oxford University Press.
- Behringer, Luise 1998: *Lebensführung als Identitätsarbeit. Der Mensch im Chaos des modernen Alltags*. Frankfurt: Campus Verlag.
- Demszky von der Hagen, Alma 2006: *Alltägliche Gesellschaft. Netzwerke alltäglicher Lebensführung in einer großstädtischen Wohnsiedlung*. München: R. Hampp.
- Dreier, Ole 1999: "Personal trajectories of participation across contexts of social practice." *Outlines*, nr. 1:1-52.
- Finnemann, Niels Ole 2005: *Internettet i mediehistorisk perspektiv*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Heidegren, Carl-Göran et al. (eds.) 2007: *Livsföring – Ett sociologisk grundbegrepp*. Malmö: Liber
- Helles, Rasmus 2009: "Personlige medier i hverdagslivet." København: Københavns Universitet.
- Hjarvard, Stig 1997: "Simulerede samtaler: Om forholdet mellem interpersonal kommunikation og medieformidlet kommunikation." *Mediekultur* 26:5-18.
- Jensen, Klaus Bruhn 2008: "Intermediality", i Donsbach, Wolfgang (ed): *International encyclopedia of communication*. Malden: Blackwell.
- Jensen, Klaus Bruhn, and Rasmus Helles (in press): "The Internet as a cultural forum. Implications for Research", *New Media & Society*.

- Jurczyk, Karin, & Maria S. Rerrich 1993 (eds): *Die Arbeit des Alltags*. Freiburg im Breisgau: Lambertus.
- Katz, James E., and Mark A. Aakhus 2002: *Perpetual contact. Mobile communication, private talk, public performance*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kudera, Werner 2000: "Wie Geschichte in den Alltag eindringt", i Werner Kudera & G. Günter Voss: *Lebensführung und Gesellschaft*. Opladen: Leske + Budrich.
- Kudera, Werner, & Sylvia Dietmaier (eds.) 1995: *Alltägliche Lebensführung. Arrangements zwischen Traditionalität und Modernisierung*. Opladen: Leske + Budrich.
- Ling, Richard Seyler 2008: *New tech, new ties. How mobile communication is reshaping social cohesion*. Cambridge, Cambridge MA: MIT Press.
- Ling, Richard Seyler 2004: *The mobile connection: The cell phone's impact on society*. San Francisco, CA: Morgan Kaufmann.
- Schegloff, Emmanuel A. 1968: "Sequencing in conversational openings", *American Anthropologist* 70, nr. 6:1075-95.
- Telestyrelsen, IT- og 2009: *Det digitale samfund 2009*. København: IT og Telestyrelsen.
- Voss, G. Günter 1997: "Beruf und alltägliche Lebensführung – Zwei subjektnehe Instanzen der Vermittlung von Individuum und Gesellschaft", i Voss, G. Günter & H. J. Pongratz (eds.): *Subjektorientierte Soziologie. Karl Martin Bolte zum 70. Geburtstag*. Opladen: Leske + Budrich.
- Voss, G. Günter 2001: "Der eigene und der fremde Alltag". In Voss, G. Günter & Margit Wehrich (eds.): *Tagaus, tagein: Neue Beiträge zur Soziologie alltäglicher Lebensführung*. München: R. Hampp Verlag.
- Voss, G. Günter 1991: *Lebensführung als Arbeit: Über die Autonomie der Person im Alltag der Gesellschaft*. Stuttgart: Ferdinand Enke.
- Voss, G. Günter & H. J. Pongratz 1997: "Subjekt und Struktur – Die Mühener subjektorientierte Soziologie. Zur einföhrung", i Voss, G. Günter & H. J. Pongratz (eds.): *Subjektorientierte Soziologie. Karl Martin Bolte zum 70. Geburtstag*. Opladen: Leske + Budrich.
- Voss, G. Günter & Margit Wehrich (eds.) 2001: *Tagaus, tagein: Neue Beiträge zur Soziologie alltäglicher Lebensführung*. München: R. Hampp Verlag.